

EVALUATIE SUPERSNELRECHT

Margje van Weerden, Annemieke Benschop,

Nienke Liebrechts, Tom Blom & Dirk J. Korf

SAMENVATTING

Dit onderzoek is uitgevoerd door de afdeling Strafrecht en het Bonger Instituut voor Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam, in opdracht van het Wetenschappelijke Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie.

Volledige rapportage verkrijgbaar via www.uva.nl/bonger en www.wodc.nl.

Van Weerden M.J., Benschop A., Liebregts N., Blom T. & Korf D.J. (2016) *Evaluatie Suppersnelrecht*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

© 2016, Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum, Ministerie van Veiligheid en Justitie. Auteursrecht voorbehouden.

Samenvatting

Dit onderzoek betreft een evaluatie van supersnelrechtprocedures in Nederland. Van *supersnelrecht* is sprake indien een zaak binnen de termijn van de inverzekeringstelling (maximaal **3** dagen) inhoudelijk ter zitting wordt behandeld. Het uitgangspunt is daarbij dat voorlopige hechtenis wordt bevolen en indien een vrijheidsstraf wordt opgelegd, deze aansluitend wordt uitgezeten. De voorwaarde is dat de verdachte afstand doet van de geldende dagvaardingstermijn voor politierechterzaken van 3 dagen.

1 Vraagstelling en methode

De centrale vraagstelling van het onderzoek is: **Hoe functioneert het instrument supersnelrecht in de verschillende arrondissementen in Nederland en welke mogelijkheden zijn er voor de verbetering van de toepassing ervan?** Die vraag valt uiteen in 10 subvragen, deels van kwantitatieve, deels van kwalitatieve aard.

De kwantitatieve vragen zijn beantwoord op basis van een analyse van een databestand van alle zaken uit heel Nederland over de periode 2009-2015, waarbij inverzekeringstelling is bevolen en de eerste terechtzitting binnen een termijn van 0 tot en met 3 dagen na het eerste verhoor plaatsvond. Ook is een korte inventariserende enquête gehouden onder alle rechtbanken in Nederland.

De kwalitatieve vragen vereisten eerst een analyse van de relevante jurisprudentie over art 6 EVRM, het normatieve kader van dit onderzoek. Vervolgens zijn interviews gehouden met: acht rechters-commissarissen, zes officieren van justitie, negen advocaten, tien politieambtenaren, vijf medewerkers van Slachtofferhulp en vier verdachten. Tevens hebben de onderzoekers tien supersnelrechtzittingen bijgewoond en geobserveerd.

2 Aantallen en landelijke spreiding

Uit de geanalyseerde data blijkt dat er in de periode 2009-2015 landelijk in totaal iets meer dan **15.000** supersnelrechtzaken zijn afgehandeld. Tot en met 2013 was er jaarlijks een toename van het aantal supersnelrechtzaken van bijna 1.200 in 2009 naar krap 3.000 in 2013; in 2014-2015 stagneerde die groei. Wat betreft de spreiding over het land komt supersnelrecht uit zowel de inventarisatie bij de arrondissementen als de analyse van de kwantitatieve justitiedata naar voren als een vrijwel exclusief Randstedelijk fenomeen. Daar vindt 99% van alle supersnelrechtzaken plaats, met het arrondissement Den Haag veruit als koploper, op afstand gevolgd door Amsterdam en daarna Rotterdam. Midden-Nederland staat op de vierde plaats, maar op zeer grote afstand. De coördinerend rech-

ter-commissaris van rechtbank Midden-Nederland gaf aan dat supersnelrecht daar in mei 2015 ge(her)introduceerd is.

De belangrijkste reden voor arrondissementen om niet structureel of regelmatig supersnelrecht toe te passen, lijkt vooral te liggen in het ontbreken van voldoende geschikte zaken om tot een structurele bezetting te komen van die zittingen.

3 Tenlastelegging en verloop van de procedure

De supersnelrechtzittingen in de onderzochte periode betroffen grotendeels diefstallen, met name winkeldiefstallen. In 4% van alle supersnelrechtzaken in de periode 2009-2015 werd de behandeling van de zaak aangehouden. Tot 2012 schommelde dit rond 5% en sindsdien daalde het aandeel licht naar 3%. De meest voorkomende reden voor aanhouding van de zaak was onvolledigheid van het onderzoek en/of het dossier. Dit was het geval bij 2% van alle supersnelrechtzaken. Wat betreft de vonnissen: in veruit de meeste supersnelrechtzaken (96%) deed de rechter direct uitspraak op de eerste zitting. Meestal resulteerde dit in strafoplegging (91% van alle supersnelrechtzaken), voornamelijk een vrijheidsstraf (86% van alle supersnelrechtzaken) of, veel minder vaak, een werkstraf (10%).

Hoger beroep tegen supersnelrechtvonnissen door het OM kwam weinig voor. In totaal gingen verdachten in 11% van alle supersnelrechtzaken van 2009-2015 in hoger beroep. Dat komt min of meer overeen met het landelijk appèlpercentage van 13% bij vonnissen van de politierechter.

4 Selectie voor supersnelrecht

Uit interviews met de professionele procespartijen dat de selectieprocedure in handen ligt van de officier van justitie. Daarbij hanteert hij criteria die grotendeels corresponderen met de criteria uit de Menukaart Supersnelrecht, het belangrijkste beleidsdocument over de toepassing van supersnelrecht. Hij laat zich adviseren door de politie, de Reclassering en Slachtofferhulp, maar niet door de advocatuur. Alleen in Amsterdam wordt de advocaat telefonisch geconsulteerd. De interviews met de politieambtenaren bevestigen dit beeld.

De Menukaart schetst 7 categorieën waarvoor supersnelrecht met name geschikt zou zijn. De eerste twee categorieën, de meerderjarige veelpleger en de meerderjarige verdachte zonder vaste woon- of verblijfplaats, staan inderdaad vaak op supersnelrechtzitting. De andere categorieën zijn veel minder vertegenwoordigd. De vierde categorie ziet op 'evenementen en demonstraties'. Hieronder vallen onder meer de supersnelrechtzittingen vlak na de jaarwisseling. Bij die zittingen zagen we iets meer variatie in delicten (bijvoor-

beeld ook verdenking van vernieling of wederspanning), maar dit is relatief gezien maar een klein percentage van het totale aantal supersnelrechtzittingen per jaar.

5 Zorgvuldigheidseisen

Uit de jurisprudentie van het EHRM blijkt dat supersnelle procedures in beginsel niet strijdig zijn met art. 6 EVRM zolang maar in de benodigde waarborgen wordt voorzien. Voor de verdediging is met name art. 6 lid 3 sub b EVRM relevant, het recht op *'adequate time and facilities'*. Gelet op dit normatieve kader menen de onderzoekers dat de volgende punten aandacht behoeven.

Aandachtspunt 1: Wijze van afstand doen van de dagvaardingstermijn

Het recht op voldoende voorbereidingstijd wordt in ons nationale recht gewaarborgd door de minimum dagvaardingstermijn. Om via het supersnelrecht te worden berecht, dient de verdachte afstand te doen van deze minimale termijn. Blijkens de jurisprudentie van het EHRM is deze afstand alleen geldig als hij ondubbelzinnig is, omgeven met minimale waarborgen die in overeenstemming zijn met het belang van het recht waarvan afstand wordt gedaan en niet strijdig met een publiek belang. Voorts moet de verdachte goed geïnformeerd zijn op het moment dat hij afstand doet; hij moet weten waar hij afstand van doet en wat de mogelijke gevolgen daarvan zijn. Het moment en de wijze waarop afstand wordt gedaan, verschilt per arrondissement. Het is bovendien onduidelijk welke informatie de verdachte daarbij wordt verschaft. In het licht van deze wisselende praktijk is het maar zeer de vraag of de 'afstandsverklaring' in alle zaken voldoet aan de strenge eisen die het EHRM hieraan stelt, zeker nu het bij supersnelrechtzaken vaak gaat om kwetsbare groepen.

Aandachtspunt 2: De juridische gevolgen van het ontbreken van een geldige afstandsverklaring zijn niet eenduidig:

Als geen afstand wordt gedaan of de afstand niet geldig is, is niet altijd duidelijk wat daar de juridische consequentie van is. Soms wordt gekozen voor een voorgeleiding en soms voor een aanhouding.

Aandachtspunt 3: Gebrek aan uniformiteit in de beoordeling door rechters-commissarissen van aanhoudingsverzoeken

Indien de verdediging juridisch en feitelijk de mogelijkheid heeft gehad om uitstel te verkrijgen, maar daarvan geen gebruik heeft gemaakt, kan later niet worden geklaagd over een gebrek aan voorbereidingstijd, aldus het EHRM. Dit impliceert ook dat de eisen van art. 6 EVRM op dit punt kunnen worden gewaarborgd, door de verdediging simpelweg uitstel te verlenen indien zij daarom vraagt. In het licht van deze jurisprudentie en de vraagtekens die rijzen bij de wijze waarop de verdachte wordt geïnformeerd over de con-

sequenties van afstand van de dagvaardingstermijn, is een ruimhartig aanhoudingsbeleid aanbevelingswaardig. In dit verband is onderzocht hoe door de rechters-commissarissen wordt omgegaan met aanhoudingsverzoeken tijdens supersnelrechtzittingen. Dit bleek sterk te variëren per rechter. Dergelijke grote verschillen kunnen leiden tot rechtsongelijkheid en maken het bovendien moeilijk voor de verdediging om een strategie te bepalen.

Aandachtspunt 4: Tolkenbijstand tijdens het voorbereidend gesprek tussen advocaat en verdachte

Voor advocaten is het lastig om op zo'n korte termijn een tolk te regelen die bijstand kan verlenen tijdens het gesprek ter voorbereiding op de supersnelrechtzitting. Gebruikmaken van de tolk die reeds voor de zitting is opgeroepen, is niet altijd mogelijk en wenselijk. In die gevallen staat de praktijk op gespannen voet met het recht op voldoende tijd om van alle faciliteiten gebruik te maken ter effectieve voorbereiding van de zitting.

Verder constateren de onderzoekers wat betreft de positie van het *slachtoffer* tijdens supersnelrechtprocedures dat voorkómen dient te worden dat de zitting op zodanig korte termijn plaatsvindt dat een slachtoffer dat gebruik had willen maken van zijn spreekrecht of voegingsrecht, daar geen redelijke mogelijkheid toe krijgt. Uit de cijfers blijkt dat supersnelrechtzaken meestal zien op eenvoudige winkeldiefstal; voor een dergelijke zaak heeft het slachtoffer geen spreekrecht (art. 51e lid 1 Sv). De geïnterviewde officieren van justitie geven aan in de selectieprocedure advies in te winnen bij Slachtofferhulp over de vraag of een vordering op tijd kan worden ingediend. Zo nee, dan is dat een contra-indicatie voor supersnelrecht. Er wordt geen rekening gehouden met de vraag of het slachtoffer ter zitting aanwezig kan zijn.

6 Ervaringen en verbeterpunten

Tussen de arrondissementen zijn er verschillen in de mate waarin en de wijze waarop ketenpartners inbreng hebben bij de besluitvorming. Soms speelt ook het aantal beschikbare plekken voor een supersnelrechtzitting een rol bij de beslissing.

De professionele procespartijen zien als belangrijkste pluspunt van supersnelrechtzittingen dat een herhaling van zetten wordt voorkómen en dat alle partijen snel weten waar ze aan toe zijn. De geïnterviewde politieambtenaren stellen dat ze ingesteld zijn op de tijdsdruk. Soms vinden ze dat (minder ervaren) officieren van justitie onnodig de tijdsdruk opvoeren met onredelijke of overbodige eisen met betrekking tot de bewijsvoering. Tegelijkertijd is de communis opinio dat een zaak geen supersnelrecht wordt als de politie niet op tijd klaar kan zijn. Positief aan supersnelrecht is voor de politie vooral de voldoening van snelle afdoening, zolang de snelheid maar niet ten koste gaat van de zorgvuldigheid. De geïnterviewde verdachten gaven aan dat er een lichte druk werd uitgeoefend om met

supersnelrecht in te stemmen, maar waren in het algemeen positief over deze afdoeningsmodaliteit. Medewerkers van Slachtofferhulp, maar volgens hen ook de slachtoffers, vinden vooral de snelle afdoening een positief aspect van supersnelrecht. Dat komt hun rechtvaardigheidsgevoel ten goede.

Uit de interviews komen de volgende verbeterpunten naar voren:

Verbeterpunt 1: Scherpere selectie van supersnelrechtzaken

Zowel rechters als officieren van justitie gaven aan dat de selectie van zaken voor supersnelrecht scherper kan. Soms staan er zaken op een supersnelrechtzitting die daar eigenlijk niet geschikt voor zijn. Anderzijds worden er zaken ten onrechte niet op een supersnelrechtzitting geplaatst; in dat opzicht wordt supersnelrecht onderbenut.

Verbeterpunt 2: Invoeren van supersnel appèl

Indien de verdachte appèl instelt, wordt deze niet supersnel behandeld, maar op reguliere snelheid. Dit betekent in de praktijk dat de verdachte zijn straf al heeft uitgezeten op het moment dat het hof arrest wijst.

Verbeterpunt 3: Tijdig informeren en consulteren van advocaat

Advocaten willen betrokken worden bij de selectieprocedure en al in een eerder stadium het dossier ontvangen zodat ze hun cliënten onderbouwd kunnen adviseren om al dan niet afstand te doen van de dagvaardingstermijn.

Verbeterpunt 4: Verminderen van rompslomp voor de politie

Als verbeterpunten noemen politieambtenaren vooral een efficiëntere besluitvorming, minder administratieve procedures en betere bereikbaarheid van ketenpartners of advocaten.